

Урок 53. ЕВОЛЮЦІЯ ПОВЕДІНКИ ТВАРИН, ЇЇ ПРИСТОСУВАЛЬНЕ ЗНАЧЕННЯ

Дата _____

Клас _____

Цілі уроку:

- **освітня:** узагальнити знання про поведінку тварин, її еволюцію та пристосувальне значення;
- **розвивальна:** розвивати вміння аналізувати та робити висновки;
- **виховна:** виховувати розуміння єдності всього живого та розуміння взаємовпливу всіх живих організмів, зокрема, людини.

Обладнання й матеріали: фото й малюнки тварин у різних життєвих ситуаціях, фрагменти відеофільмів.

Базові поняття і терміни уроку: поведінка, вроджена поведінка, набута поведінка, рефлекс, інстинкт, адаптація, форми поведінки, суспільна поведінка.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ ЕТАП

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ І МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

Питання для бесіди

- ♦ Чим відрізняються угруповання і скупчення тварин?
- ♦ Які типи угруповань тварин існують?
- ♦ Чим відрізняються анонімні угруповання? Наведіть приклади таких угруповань.
- ♦ Чим відрізняються індивідуалізовані угруповання? Наведіть приклади таких угруповань.

III. ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

Розповідь учителя з елементами бесіди

На різних етапах розвитку живих істот ці способи стосунків і взаємовпливів набувають різної складності. З їхньою допомогою тварини сигналізують про небезпеку, поживу, гнів, страх, передають ту чи іншу інформацію. Але ці різновиди стосунків, ця «мова» тварин мають інстинктивний характер, є виявленням емоційних станів.

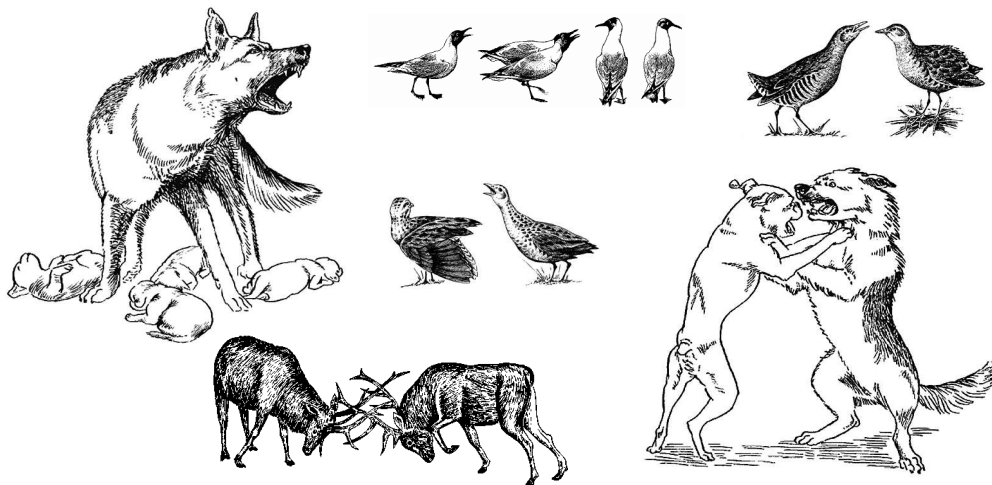

Рис. 49. Приклади шлюбної та батьківської поведінки тварин

Залежно від умов життя і стану організму виникають, чергуючись, ті чи інші акти поведінки, розмноження, захисту, акти, пов'язані з живленням, тощо. В індивідуальному пристосуванні тварин до умов життя інстинкти здаються осмисленими діями, проте якщо порушити якийсь ланцюг в інстинктивній дії, тварини все одно продовжують здійснювати наступні акти в ланцюзі інстинктивної дії, хоча успіху ця дія не забезпечує. Так, квочка продовжуватиме сидіти на кладці, навіть якщо забрати з-під неї яйця, а бджола, почавши заліплювати наповнені медом щільники, продовжуватиме це робити й тоді, коли випустити зі щільників мед. Отже, інстинктивні дії — це неусвідомлювані, механічні дії.

Слід зазначити, що такі форми поведінки є адекватними тільки за постійних або повільно мінливих умов. Якщо умови існування змінюються, ця форма пристосування з допомогою вроджених програм поведінки виявляється дуже неощадливою, а часто навіть неадекватною. Основним недоліком такої форми поведінки є недостатня пластичність цих програм.

Однак у процесі еволюції сам тип пристосування тварин до навколишнього середовища радикально змінюється: уроджені програми поведінки, які посідають провідне місце в комах і нижчих хребетних, відступають на вищих етапах еволюції на другий план, і у хребетних, особливо у ссавців, поведінка відбувається вже зовсім за іншим принципом. Значну роль у них починають відігравати умовні рефлекси і наочання.

Поведінка — це важливий результат еволюції, одна з важливих адаптацій організму до навколишнього середовища. Різні форми поведінки відбираються в процесі еволюції за принципом сприяння виживання виду. Яка поведінка більше сприяє виживанню — така і закріплюється.

IV. УЗАГАЛЬНЕННЯ, СИСТЕМАТИЗАЦІЯ Й КОНТРОЛЬ ЗНАНЬ І ВМІНЬ УЧНІВ

Дати відповіді на питання.

- ♦ Які форми поведінки переважають у членистоногих?
- ♦ Які форми поведінки переважають у хребетних тварин?
- ♦ Які переваги в інстинктивній поведінки?
- ♦ Які переваги має умовно-рефлекторна поведінка?
- ♦ Які недоліки має умовно-рефлекторна поведінка?

V. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Вивчити відповідний матеріал із підручника.